

VALLÁSOS ÁRAMLATOK A MAI SZOCIÁLDEMOKRÁCIÁBAN

MEGLEPŐ az érdeklődés, mellyel Németországban a háború óta a szociáldemokrata világ, pártok és szakszervezetek gyűlésein folynak a disputák a kereszténység s a szocializmus viszonyáról. Mit jelent ez az érdeklődés a szocializmus és mit a vallás, a keresztény egyházak számára? Ad-e a szocialista világban eddig szokatlan áramlat a kereszténység tanainak új igazolásokat, avagy ledobja magáról annak formáit? Piechowski neukölni evangélikus lelkész, egy Berlinnek négy szocialista protestáns lelkésze közül, 1927-ben megjelent és azóta sok kiadásban sok kézen forgó művében kísérli meg erre választ adni.¹ Könyve megdöbbentő képet ad a szociáldemokráciában felnövekedett világvárosi munkás vallási lelkiegységéről, módszerei azonban elégtelenek az óriási kérdés megoldására s így nem csodálható, hogy a fejlődés árja maguk a szocialisták között elszagatja pesszimizta megállapításai és jóslatai gyenge horgonyköteleit.

ötezer kérdőívet küldött szét szervezett szociáldemokrata és kommunista munkásoknak s azoktól ötszáz válasz érkezett be vallási élményeikről és nézeteikről. Csak szocialista munkásokról lévén szó, előzetes feltevésünk az lehet, hogy a kérdőívek tipikus módszeres hibáival szerzett, egyébként terjedelmes anyag kevés újat fog nyújtani. És csakugyan, a könyv első átforgatásánál a megdöbbentően nyers, izgatottan elkeseredett és tudákos válaszoknak tömege Istenről, Krisztusról, egyházi életről — alig számíthat érdeklődésre. Aki csak kissé is ismeri a marxista elméletet S'annak agitációs formáit, nem lepődik meg azon, hogy az évtizedeken át belebeszél tanok most a fonográfon megszólalnak. „A bibliát az emberiség összegyűjtött élményei könyvének tartom, mai polgári törvénykönyvünk alakjában.“ „krisztus, ha élt valóban, némeslelkű embernek kellett lennie.“ „Ha csakugyan élt, az akkori idők legnagyobb kommunisztájának, erkölcsanítójának és pacifistájának tartom.“ „Milyen fogalmi vannak Istenről? Semmi. Képzelet. Levegő.“ Egy elvtárs megkereszteletlen gyermekét, ha már hitoktatásban részt kell vennie, három évig evangélikus, azután három-három évig katolikus és zsidó hitoktatásra óhajtja küldeni. „Ami a házasságot legmélyebb valóságában illeti, egész őscélja és anyagi oldala szerint az emberi szétforgácsolódás s az emberiség összes tagjainak egyéni viszonylatokban is egymás ellen fordulása kiinduló pontjának tartom.“ „A feltámadást kizártnak

¹ Paul Piechowski: Proletarischer Glaube.

tartom. Inkább hajlandó vagyok hinni az ember újjászületésében, mely szerint az „elhunytak“ lelkei egy idő múlva újjászületnek, azért, hogy további magasabb kifejlődés előfeltétele gyanánt újból tisztulási folyamaton menjenek át. Ez értelemben, mintegy valaminő transzcendentális darwinizmus lehetőségére tekintettel, a katolikus egyház hite a tisztítótűzről s a szentekről figyelemreméltónak látszik.“ Ki érzi ki ezekből a tudákos szólamokból a legcsekélyebb egyéni tapasztalást is és ugyan kit érdekelnek? Jellemző a körre, ahonnan a válaszok érkeztek, hogy amíg az egyéb értelmes munkásságban rendkívül nagy az érdeklődés ismeretterjesztő és szakbeli olvasmányok iránt, addig ezek a válaszok csak igen szűkkörű olvasmányokról számolnak be. Szakmabeli munkák iránt való érdeklődés hiányzik, némi filozófiai érdeklődésen kívül — tudvalevőleg német munkásgyűléseken gyakoriak a kant-i idézetek, de meg nagyobb számú magasabb képzettségű szervezett szocialista is válaszolt a kérdőívre — teljesen előtérben állanak „a nagy szocialista szellemi hőrosok.“ Ez azt mutatja, hogy a válaszok leginkább a „harcos“ résztől, tehát erősen egyoldalú, ösztönös diszpozíciójú emberektől származnak.

E régen ismert dallamoknál sokkal érdekesebbek s a nyilatkozók lelki világába mélyebb bepillantást nyújtanak a fonográf meÜéköngéi. A szocialista tanokon felnöött munkás más téren sem tudja a valóságot elfogulatlanul elérni, még tanácstalanabbul áll vallási érzéseivel szemben. Több kérdésre érkezett igen sok ilyen válasz: ezt nem ismerem, erre nem tudok választ adni. Viszont a legharcosabb és legcinikusabb nyilatkozatok mögött is lehetnek érzések, miket a nyilatkozó nem ismer, szerepüket a rendelkezésére álló terminológiában kifejezni nem tudja és csak személyes megbeszélés avagy vezetés tudná azt napvilágra hozni. A válaszok elszórt önkéntelen észrevételei jobb képet nyújtanak a valódi lelki irányokról, mint nagy füzetekre terjedő tudákos előadásaik, így reáj övünk, hogy a kommunista betegápolónő, aki az Isten és a vallás szavakat az új idők nyelvéből egyszerűen törölni óhajítja és mindent tagad, amit nem lát, nem ért és bizonyítani nem tud — mégis csak hisz valaminő „láthatatlan életben, mely a mindenséget átjárja, ő benne is van s általa az életnek vagy örökkévalóságnak egy részévé lesz“. Az anarchista vasmunkás bizonyos abban, hogy olyan Istent, aminőt az egyház tanít, nem tud elfogadni, de azért mégis „mindnyájan istenkeresők vagyunk“. Az idősebb cipész számára Isten — levegő, otthon azonban családjával Jézus életéről beszélget. „Személyes Istenem, aki az égben trónján ült, rég elveszett már. Mégis van Isten, olyan bizonyosan, mint $2 \times 2 = 4$. Istent keresni — ez mindenünk.“ Krisztusról szólva, hol racionalista fölényvel utasítják vissza isteni vonásait, hol politikai értékeléssel a forradalmárt látják benne, hol tudákos történelmi értékeléssel találnak benne valamely tiszteletreméltó vonást. Mindezen úgyszólva kizárólagosan erkölcsi értékelés mellett is, mely szorosán vett vallásos érzéseket látszólag egyáltalán nem hív életre, feltűnő, milyen nagy helyet foglal el gondolatvilágukban Krisztus személye; bizonynal érdemes lett volna az adatokból nemcsak apodiktikus következtetéseket levonni, hanem a mögöttük álló érzésekben visszafelé is nyomozni. A nyilatkozók majd harmad-

része gyermekkorától sohasem volt templomban s ezért, bár nagyobb részük szocialista gyermek és ifjút avató ünnepen sem volt, szívesen nyilatkoznak ezek mellett; akad így is, aki úgy találja, hogy a szocialista házasságkötési szertartásnál nemcsak külsőségek, de a belső tartalom is hiányzik. Az imádságról a fonográf jórészt azt hirdeti, hogy az gyengeség — de egyharmad részénél mégis mennyi tudásko magyaráztatás, amivel mégis az ima értelmét igyekeznek megmenteni! És mennyi elfojtott felfelé törő ösztön lappang az ilyen nyilatkozat mögött: „Ha valami nagyon jó vagy nagyon rossz dolgot éltem, amit senkinek sem mondhattam el, az az érzésem volt, hogy térdre kellene esnem és úgy tudna az érzés belőlem feltörni. Imádság ez?” Bizonyos, hogy a hitoktatásból hozott istenfogalmat, vagy mert eredetileg is merev valami volt vagy mert a későbbi szocialista jelszavakon át formalisztikusnak érzik, általában tudatosan elvetik — azok is igen nagy számban, akik még egyházakhoz tartoznak. A sokféle zavaros istenfogalom mellett túlnyomóan előtérbe lép az ilyes felfogás: „Isten a jó a hívőben.“ „Isten a fejlődés elve, amely a rossztól a jóhoz vezet“, „a jó az emberben, a lelkiismeret“, „az öserő az emberben“, „ott van, ahol növekvés, fejlődés, öröm és szeretet van“. Hasonlítsuk össze ezeket a szocialista cselekvő típusnak is megfelelő körvonalakat az imádságról jelentkező felfogásokkal, amelyek az imádságot a szellemi erők koncentrálásának, az erő érzetének és felkeltőjének, a vallást vágyának és törekvésnek tartják arra, hogy jók legyünk, örömet és napsugarat árássunk — és akkor meglepetve látjuk, hogy ezek az emberek bizonytalansággal közelebb vannak a természetfeletti segítséggel való erkölcsi felemelkedés diadalmas keresztény gondolatához, mint azt ők avagy Piechowski sejtették. „Az egyházi közösség hívása — ez a hazátlannak haza után kiáltása, a civilizált emberé valódi kultúra után“, az anarchista vasmunkás e szavai, amennyiben a szocialista mozgalom mélyén járó testvériség után való vágyból fakadnak, valóban keresztény gondolatoktól idegen élettapasztalás útjait járják?

Elvezetnek-e azonban ezek az ösztönszerű segélykiáltások a kereszténységig? A válaszfal, ha a valóságban kisebb is, mint látszik, le fog-e omlani? Megoldódik-e a circulus vitiosus: csak kissé közelebb kell jutniok a keresztény tanításhoz — igen, de egész gondolatviláguk elébe torlaszolódik a kereszténységnek s ezt nem tudják érteni! Piechowski úgy látja, hogy a válaszokban jelentkező ösztönszerű vallásos törekvések nem juthatnak vissza a régi mederbe, nem vállalják a keresztény gondolatok formáit. Új élettapasztalásnak tartja őket, a kereszténységtől távol fogják formájukat kialakítani. Ez könyvének legfőbb megállapítása.

„A mi vallásunk a szocializmus.“ Egyharmada a válaszoknak ezt vallja. Megjelölik vele azt a sajátos érzelmi beállítottságot, amelyben a szocializmust mint nyomorúságukból megváltó hajimat élik. Személyes Istenre nincs szükségük — így állítják; ha léteznék, a szociális igazságtalanságokat nem engedhetné meg. Ennek a „vallásnak“ közép-pontjában így nem áll Isten gondolata, Piechowski szerint a bűnről és kegyelemről szóló tan is érthetetlen nekik. A szocializmus s benne az igazságosságért vívott harc fogja a világ megújódását hozni, s aki ennek

szenteli magát, az emberiségért való felelősségteljes küzdelemben új emberré válik, az életnek magasabb teljeseését éri el. Piechowski szerint ennek az iránynak semmi közössége a kereszténységgel. A szocializmusnak vallássá fokozása ez. Senkinek sem lehet két vallása, egyik a másikat soha meg nem érti; új világ keletkezése előtt lehetünk.

Az egyes vallomások értékének lemerésében nem ellenőrizhetjük őt, mivel körkérdési módszere a legtöbb válaszoló konkrét lelki fiziognómiáját sem nekünk, sem neki nem tárta fel. Éppen azért irreális lenne ezeknek a rezultátumoknak analizálása s nem eléggé bizonyított annak előrelátható eredménye, mely szerint ebből a képből itt is, ott is több összefüggés ágazik a kereszténységhez, mint azt ő gondolja. — Bizonyos egységes vonásoknak kialakulását a szocialista gondolatvilágban bizonyára ténynek kell vennünk. Az értékelést azonban, hogy e vonásokban új vallásos tapasztalás jelentkezik, teljesen tévesnek kell gondolnunk. Ez egyszerűen a proletár kultúra és hit alkotóerejének hamis hitén alapszik. Valóban „a történés kauzalitása“ feküdt reá a proletár öntudatra s az fojtja vissza az imádság szavait? Valóban szétszakadt lelkében „a vallásos szféra s a lét valósága“ s ebből a szétszakadásból ered vallástalansága? A belga szocialista de Man a szocializmus lélektanáról írt munkájában nem egy adattal szolgál e tudatbeli tények helyes sorrendbe helyezéséhez.¹ De Man régen leszámolt már az illúzióval, mintha a szocializmus önálló kultúrát jelenthetne. Leszámolt mindenekelőtt azzal a hittel, mintha a szocialista dogmák új élettapasztalás eredményei lennének s ami híveiket a kereszténységtől elválasztaná, valóságérzékük lenne, mely a kereszténységet számukra átélhetetlen látszatvilággá változtatja. Nem, a szocialista tanoknak a forrása nem az élettapasztalás, hanem, amint Piechowski is látja, Marx doktrinér világfelfogása, ez deformálja hívei érzelmi világát is s ez vetíti bele gondjaik, nyomorúságuk tapasztalásába a maga színeit. A szocialista mozgalom mélyén felfelé törekvő életösztönök működnek, amelyek a keresztény igazságosságnak és testvériségnek megtagadottságukban is ható eszméivel s a 19. század politikai demokráciájával együtt töltötték el a munkásság lelkét — nem irányokkal, hanem vágyakkal. Ezekre az ösztönös vágyakra Marx öntött formát, ő tűzött ehők politikai célokat s az ő materializmusa, mechanikus programja szegényítették el és vitték zsákutcába a mozgalmat; ma a szociáldemokrácia marxista agitációs jel-szavai ellenére szakszervezeti, kulturális, politikai téren egészen más eszközökkel éri el eredményeit, keresi az erkölcsi motivációt, reális munkájában mindig új és új részét dobja le magáról az ortodox tanoknak. Nos, a szocializmusnak vallási fokozása szintén nem jelent mást, mint a vallásos ösztönöknek is marxista gúzsba kötöttségét. Valódi teljeseedésük útjáról leszorított vallásos ösztönök s összetalálkozásuk a szocialista törekvésekben az időnkint megjelenő rendkívüli érzelmi feszültségekkel, ezek hozzák létre ezt a minden ízében befejezetlenséget mutató jelenséget. Minél nagyobb a jelen nehéz állapotai

¹ H. de Man: Zur Psychologie des Socialismus. 1927 ³ A szocializmus vallásos hangulatairól. 94.—105. 1.

s a jövő dolgok közötti feszültség, a konkrét utak és célok dolgában való bizonytalanság, annál színesebbé válik a vágyakozás a jobb jövő után s annál izzóbb a fantázia a beteljesedés formáiról. Ilyen eschatologikus lelki feszültség ült a szocializmus kezdő évtizedei lelkén s ilyen hullám jelent meg a háború utáni bizonytalanságokban, célok és utak szem előtt eltűnésében. Ebben a feszültségben, amely rokon azokkal az ösztönökkel, amelyek az embert saját léte teljesedése felé hívják s amelyek nyugtalanná teszik őt, míg Istenig el nem jut, benne forrnak mindazok a vallásos ösztönök is, miket az évtizedes agitáció elhajlított természetes útjaikról. Ezek az elfojtott ösztönös erők mind a szocialista törekvéseket lepik el most színes ködjükkel. Meglepően egyezik de Man megállapítása arról, hogy éppen a kezdő céljaiban tanácstalan mozgalom ösztönvilága ily színes, Piechowski megfigyelésével, hogy éppen a legszegényebb és iskolázatlan proletár éli ilyen mámorban szocializmusát. Piechowski beszámol arról is, hogy a nagyszámú válaszok e téren a legáltalánosabb hangulatokon kívül semmi közelebbit nem nyújtanak a szocializmus vallásos átéléseiről, nem termelnek vezető gondolatokat, nem jelentenek egységes életérzést. Tiszára a lelki megoldásaitól elszakított ösztön képe ez, amely szétterül a földön és ahelyett, hogy hajtóenergia gyanánt zúgna a lélek épületében, ködként üli meg a lelket. Lesz-e valami ebből a vallásos színezetű hangulatból? Az ösztönnek magának nincsenek céljai, nincsenek igazságai; az embert igazságai és élményei emelik fel, organizálják s azok összefüggései között lesz világossá értelme. Amíg ezek a hangulatok az Isten-eszmével nem találkoznak s azon fel nem emelkednek, addig nem lesz belőlük vallás, nemcsak fogalmilag, de annak egységes életértelmet és életérzést adó ereje szerint sem. És ha a „vallásos szocialista“ lelkészek, hogy hallgatóikat el ne veszítsék, Isten nevét előttük kimondani nem merik, nem is fogják látni az érzések felemelkedését: áldozatul esnek a kor szellemében kalózkodó exotikumoknak s gyarapítják a bennük örvénylő kielégítetlenséggel korunk lelkének széttépettségét és nyugtalanágát.

De a kereszténység felé is csakugyan olyan lezártak lennének ennek a deformált vallásos ösztönnek útjai? Ha a marxista formát ma le lehetne emelni a szocializmusról s eltüntetni hívei leikéből, akkor sem kapnék vissza ezek lelkét már absztrakt vagy száz év előtti emberi mivoltukban, mégis a sok mindenben keresztülment lelkek a Piechowskitól meríthető benyomások szerint sincsenek olyan egységesen a kereszténységgel szembeállítva, hogy az utak teljesen szét-hajtanának. Igazában erre a kérdésre csak a kereszténységnek s a keresztény egyházaknak lehet válaszolniok. Piechowski ösztönlélektani törvények alapján maga is óv attól, hogy a régi formák s az új vallásos öntudat szintézise terén kombinációkba menjünk. Elmulasztja azonban számbavenni a kereszténységnek sajátos életerejét, természetfelettségét, mondjuk: paradox életigazságát, ami nem engedi meg, hogy hatásáról bizonyos általános lélektani törvényszerűségek nyomán előzetes képet nyerjünk. A valláslélektan a keresztény hit vallási élményeit nem tudja az élmény tárgyaitól elválasztottan leírni, egyszerűbb vagy összetettebb lélektani képletekben kifejezni. Mi jögon lehet

tehát perdöntő módon beszélni annak a kereszténységnek a sorsáról, amit — szándékait tisztelhetjük — nem mer, vagy nem akar híveinek hirdetni? Felejthetetlen előttem egy lélektani intézet vezetőjének bornírtsága, aki az egyik képességvizsgálatra jelentkezett fiatalemberről mondotta: ez a fiú azt mondja, hogy hisz, pedig szó sincs róla! Bizonyos lélektani elméletek alapján a hitet bizonyos érzelmi reakcióképességekbe helyezte fiatal tudósunk s ezeket nem találta a fiatal embernél, akihez a teória tiltakozása ellenére a keresztény valóságok mégis megtalálták útjukat. A kérdés tehát attól is függ ugyan, hogy mennyi megértéssel, de attól is, hogy mennyi hittel közelednek ezekhez a gondoktól és értelmetlen teóriáktól deformált telkekhez; s ehhez a hithez bizonyára hozzátartozik az a meggyőződés is, hogy olyan élettapasztalás, mely Isten nemlétezéséről tanúskodnék, nincsen és nem is lehet.

Nevezhetjük-e az evangéliumot, mely az emberiséget a szocializmus erőivel óhajtja megváltani, vallásos szocializmusnak? Piechowski e nevet, mit a kereszténységből többet átmentő vallásos irányzatok foglaltak le maguk számára, kedvence részére óhajtja megtartani, amazoknak pedig a keresztényszocialista címet óhajtja adni — úgy hisszük, mindkét esetben túlságos bőkezűséggel. A forradalmak után a német protestantizmusban, jól látva a szocialistáknál is ébredő vallásos ösztönöket, több ponton megindult a mozgalom az egyházi formáknak és tannak olyan kezelésére, hogy azok a szocialistáknak is megfeleljenek. A legjelentékenyebb a badeni irány, ez a szocialistákat tényleg az egyházi életbe igyekszik behozni s szervező munkájával az egyházban óhajt nekik befolyást biztosítani. Az evangéliumi tanítást a gazdagság veszélyeiről, az igazságosságról — a kapitalista rend elleni szocialista osztályharcra értelmezi, s azt keresztény kötelességnek tartja; dogmatikus téren a hitvallásos s a liberális protestáns irányok közti teológiai vitatkozások kikapcsolásával a legliberálisabb módon siet a még némi keresztény összefüggéseket élő proletariátus elébe. Mostani vezérük G. Wunsch marburgi teológiai egyetemi magántanár; protestáns lelkész kevés csatlakozott hozzájuk. Az egyházi életben e szocialista organizációk szívósággal és taktikával vívják harcaikat, 1926-ban a badeni evangélikus tartományi zsinatot választó szavazatok egyhated része az övék volt.

A másik jelentékeny irány a berlini, egyik vezetője Piechowski. Szövetségüket „egyházfeletti“ iránynak tartják, tagjaiktól egymáshoz tartozást nem kívánnak, a szocialista öntudatból feltörő új érzések útjait egyengetik. A kölni csoportnak különlegessége, hogy híveinek teljesen szabadjára hagyja, minő egyházhoz, vallási formához csatlakoznak, katolikusok, protestánsok is vannak tagjaik között s érdemének tudják be a vallási gondolat „életgazdagságát“, a „pozitív jámbortágtól“ a „liberális jámborságon“ át a vallásos monizmusig terjedő vallási sokféleséget. 1924-ben Meersburgban a külön utakon járó csoportok megkötötték „Németország vallásos szocialistáinak munkaközösségét“,¹ 1926-ban ugyanott jelvényül vörös mezőben a fekete

¹ Szövetségük hivatalos közlönye a Zeitschrift für Religion und Sozialismus. Karlsruhe.

keresztet választották „... a legmélyebb megrendülés pillanatai voltak, amikor Eckelt ezt a zászlót Piechowskinak átadta... könnyek ülték a hív harcosok szemében, akik évek óta állanak hullámok körültepte sziklafokon s küzdenek a keresztért és a vörös jelvényért“. Jószándékú törekvéseik bizonyára megmentik a szocialista munkásság egy töredékét a marxizmus teljes lelki ürességétől. Irányt tudnak-e azonban adni vallásos Ösztöneiknek, révbe tudják azokat juttatni? Nem hihetjük. Bírnak-e felvenni a küzdelmet a szocialista és kommunista párton belül a materialista világnézettel? A szociáldemokrata hivatalos szervezetek legtöbbszörre udvariasan viselkednek velők szemben, szabadgondolkodó propagandájuk azonban ezideig még nem csökken s pl. az osztrák vallásos szocialisták ezévi pünkösdi kongresszusukon Wöllersdorfban a klerikalizmus elleni küzdelmet s a parasztkérdés (az osztrák szocialisták által többször eredménytelenül megrohmozott terület) megoldását tűzték ki legközelebbi feladataiknak. Így legalább is a kérlelhetetlen bécsi marxizmus szemében nyilván nem mások, mint agitációs eszköz, bár pl. a berlini vallásos szocialisták a novemberi városi választásoknál megghiúsították a pártvezetőség szándékát, hogy csak az egyházukból kilépett párttagok jelölhetők.

Sikertelen invitálások után, hogy a vallásos szocialisták soraiban a katolikus szocialisták is megjelenjenek, ez év januárjában Kölnben világiak szerkesztésében váratlanul megjelent a katolikus szocialisták Vörös Újságja,¹ amely a szocialista szervezetekbe bevont katolikus munkások számára kísérli meg a szocializmus és vallásuk összeegyeztetését, s mivel katolikusok akarnak maradni, így természetesen az egész katolikus tan csorbítatlan fenntartásával. A megoldást igen egyszerűnek véli: a szocializmust s a kath. vallást is adott mennyiségnek veszi, mindkettőt legyengítés nélkül együtt lehet és kell élni. A szocializmust a szociáldemokrata szervezetekben óhajtja szolgálni, a marxista materialista világnézeti tartalom nélkül. A szocializmuson belül — bár Marxnak nemcsak írásai, de szelleme is megjelenik a lapban — a katolikus vallástól várja azt, amit a marxizmus nem tud adni, a szociális erők megújulását, az eszmei erőt, a felelősségnek, az áldozatoságnak, a hívő türelemnek erőit. Elérheti-e célját? A katolikus egyház az elmúlt hatvan évben nagy munkát végzett szociális téren. Ketteler és de Man úttörése, majd XIII. Leo Rerum novarum enciklikája óta munkásszervezeteivel is nagy eredményeket ért el a szociális törekvések védelmében, tisztázásában, erkölcsi mélyítésében. Közös munkatérén a szociáldemokráciával élesen szemben állott. Ha a szocializmusról letöröljük a materialista mázt, kész-e a megértés a két tényező között? A valóságban a szocializálási programú, amit a katolikus szocialisták, ha az osztályharc fegyverének a demokratikus fejlődést vallják is, egész terjedelmében magukévá tesznek, csak dogmatikus merevségében áll a katolikus felfogással ellentétben. A katolikus egyház szocializmus a tulajdonra, a munkára, a társadalomra vonatkozó erkölcsi követelményekben áll, gazdasági rendszere nincs. A magántulajdont elismeri és védelmezi, de erkölcsi kötelezettségeivel együtt s ha az a köz javát

¹ Das Rote Blatt des katholischen Sozialisten.

nem szolgálja, társadalmi erkölcstana kényszerítő eszközöket is ismer az államhatalom korlátozó rendelkezései és kisajátítási joga alakjában. A tulajdonjogot inkább dinamikus elvnek tekinti tehát s amint az az összeség életheletőségei ellen fordul, nem tekinti megváltoztathatatlanak; ha a nagy tömegek emberibb sorsához szükséges, elfogadható számára olyan világ is, mely a gazdasági szükségleteket jelentékeny részben szocializált termeléssel biztosítja. Azonban az egész jövő fejlődést a szocializálás elméleti formulájára reátenni, minden kérdésre ugyanazon doktrínér szempontból hozni megoldásokat, kérdés, hogy ez a valóságban megtörténhetik-e jogoknak szükségtelen és gazdaságilag megokolatlan keresztülhúzása, erkölcsi szempontok sérelme nélkül. Egy szocialista lap gúnyolódására, mit szól az új Vörös Újság az egyik helységben hirdetett imanaphoz, a lap válasza volt: semmit, ha az anyaszentegyház imádságra szólít, a mi dolgunk nem a hozzászólás, hanem az imádság. Kérdés azonban, ha az egyház esetleg valamely szocialista programponon erkölcsi szempontból kifogásolni valót talál, ugyanilyen készséggel fogadnák-e intését s nem burkolóznának-e védekezésül a kérdés gazdasági jellegének köpönyegébe. Az eddig megjelent számok egyik-másik cikkének hangja valóban megengedi a feltevést, hogy az egyházi tan illetékessége számára az erkölcsi és gazdasági kérdések közé éles, és pedig a szocialista tudomány értelmezése alá eső határvonalat hajlandók húzni. Hogyan akarják azonban a szocializmust erkölcsi tartalommal megtölteni, ha az erkölcsöt s a gazdaságot két külön világra szakítják? És hogyan várják a szocialista törekvéseknek újjászületését a keresztény igazságosság-és szeretetnek a katolikus egyházban élő erejéből, ha ennek az erőnek, amikor munkáját végezni óhajtja, megálljt parancsolnak? Ez a belső ellenmondás a katolikus szocialisták külön veszedelme.

A vallásos gondolat útja, ha nem helyezkedik a szocialista célkitűzések alapjaira, mindenesetre nehezebb. A munkásság szocialista gondolon keresztülment lelki világának speciális szükségleteivel számoló, a hit összes igényeit, de teljes erejét is munkába vivő apostoli lélek azonban így is tud eredményeket elérni. A münstervidéki papság missziós tevékenységében a Piechowski által hasznavehetetlennek vélt egyházi igehirdetéssel is utat talált a szocialista lélekhez.¹

Mert a szocialista lélek is olyan emberi lélek, mint más embereké. Ez az igazi facitja az újabb problematikus értékű vallási mozgalmaknak is. A szocialista lelke sem képes és ma már nem is hajlandó szociális törekvéseit az emberiség nagy eszményeitől elszakított külön világban, légüres térben, mesterségesen nevelni; nyomozza, keresi bennük — európai emberiségünk minden reménységével kell ezt a folyamatot néznünk és segítenünk — az emberiség örök lelki eszményeit.

SZEKFÜ IGNÁC

¹ L. Kojaermann: Die religiöse und sittliche Lage der Industrie-Massen. 1928.